

مطالعات اسلامی: فقه و اصول، سال چهل و دوم، شماره پیاپی ۸۴/۱،
بهار و تابستان ۱۳۸۹، ص ۴۵-۶۸

سرقت اینترنتی: حدی یا تعزیری؟*

دکتر علی اکبر ایزدی فرد

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران

Email: Ali8akbar@yahoo.com

علی پیردهی حاجیکلا

کارشناس ارشد رشته فقه و حقوق اسلامی

چکیده

یکی از موضوعات نوظهور در عرصه ارتباطات جهانی و در فضای مجازی، سرقت اینترنتی است که متأسفانه روز به روز به دلیل نبود قانونی مدون بر مرتکبین آن افزوده می‌شود. از طرف دیگر می‌دانیم که ماهیت سرقت اینترنتی که در محیط مجازی اینترنت واقع می‌شود، غیر از سرقتی است که در دنیای ملموس غیراینترنتی رخ می‌دهد. از اینرو این سؤال مطرح است که آیا سرقت اینترنتی همان سرقت مصطلح فقهی است؟ تحقق شرایط آن چگونه است؟ آیا در سرقت اینترنتی همانند سرقت فیزیکی، صاحب مال از عین مال خود محروم می‌شود؟ آیا داده‌ها و اطلاعات مال محسوب می‌گردند؟ آیا به اجرا گذاشتن کُد رمز (شکستن قفل)، مصداق هتک حرز است؟ مجازات کیفری در سرقت اینترنتی چیست؟ حد است یا تعزیر؟ هدف ما در این مقاله ضمن تبیین ماهیت سرقت اینترنتی، پاسخ به سؤالهای مطرح شده و در نهایت، تعزیری دانستن سرقت اینترنتی آن هم فقط به دلیل عدم تحقق یکی از شرایط سرقت - یعنی اخذ فیزیکی - و نیز ارائه شیوه‌های نو و جدید در تعزیر کاربَر سارق است.

کلید واژه‌ها: سرقت اینترنتی، سرقت فیزیکی، حد، تعزیر.

* . تاریخ وصول: ۱۳۸۶/۰۷/۲۴؛ تاریخ تصویب نهایی: ۱۳۸۷/۱۱/۰۲.

مقدمه

یکی از واقعیت‌های اجتناب‌ناپذیر دنیای معاصر، اینترنت و به تبع آن تعاملات اینترنتی است. اینترنت را به جهت برخورداری از کارکردهای فوق‌العاده و چشمگیر آن می‌توان به عنوان یک اعجاز علمی مسحورکننده به حساب آورد که توانسته است افراد زیادی را به خود مشغول کند و هر روز نیز بر تعداد کاربران آن افزوده می‌شود. از طرف دیگر به همان نسبت که اینترنت می‌تواند در راههای مفید و درست، مورد بهره‌برداری قرار گیرد، می‌تواند در جهت منفی، توسط تبهکاران و بزهکاران مورد سوء استفاده قرار گیرد. یکی از این استفاده‌های سوء و منفی، سرقت اینترنتی است که متأسفانه اثرات منفی بسیار مخربی را در عرصه اقتصادی و به تبع آن اجتماعی به وجود آورده است؛ مثلاً تصور کنید سارق اینترنتی بتواند از Fire wall یا حصار کشیده شده با به اجراء گذاشتن رمز بانکی عبور کند و رقم هنگفتی از آن بانک را به حساب خویش منتقل کند. حال با این فرض کسی که احساس امنیت اقتصادی نمی‌کند، آیا حاضر به سرمایه‌گذاری در جهت یک کار اقتصادی مشروع است؟!

اخذ اطلاعات و داده‌ها ممکن است در قالب موارد متعددی مانند سرقت، کلاهبرداری، اختلاس، استلاب و انتهاب مطرح گردد که بحث پیرامون هر یک از اینها مقاله مستقلی را می‌طلبد، اما آنچه در این مقاله مورد پژوهش قرار می‌گیرد، سرقت اینترنتی است.

سرقت اینترنتی از جمله جرایم مستحدثه‌ای می‌باشد که برای تبیین جنبه‌های فقهی - کیفری آن، شایسته است ماهیت و نحوه شکل‌گیری آن کاملاً مورد دقت و بررسی قرار گیرد تا در مجازات مرتکبین، افراط و تفریط صورت نگیرد و در نهایت نیز از هدف قانونگذار دور نشویم. ضرورت طرح این بحث علاوه بر انطباق مسایل مستحدثه با مباحث فقهی، موجب توجه قانونگذار عرفی به اهمیت هرچه بیشتر در خصوص تدوین قانونی پیرامون این تکنولوژی نوظهور و رعایت مسایل حقوقی

اینترنتی توسط کاربران می باشد.

ماهیت سرقت اینترنتی

سرقت اینترنتی عبارت است از این که کاربر بالغ، عاقل، عالم و مختاری بدون اجازه با استفاده از تکنولوژی رایانه ای و سیستم مخابراتی، قفل سایت یا فایلی را در محیط مجازی اینترنت که متعلق به غیر است، به واسطه به اجرا گذاشتن رمز سایت یا فایل مذکور بشکند و به ارزش رُبع ($\frac{1}{4}$) دینار، داده هایی را که ارزش مالی دارد، کات (cut) و از آن استفاده کند.

این تعریف متشکل از چند عنصر است:

۱- کاربر: منظور از کاربر هر فردی است که از سیستم رایانه ای یا مخابراتی، بالمباشره و مستقیم - بدون دخالت یا دستور دیگری - در جهت سرقت اینترنتی استفاده می کند. حال اگر کاربری، تسبیحاً مرتکب سرقت اینترنتی شود؛ مثلاً کودکی را دستور دهد یا فرد بالغی را مجبور کند، آیا در این صورت بر او عنوان سارق اطلاق می گردد؟ به نظر می رسد چند فرض در این جا قابل تصور است: فرض نخست در صورت اکراره می باشد که خود دو صورت دارد: صورت اول آن که فرد مکره همانند شخص مکره از فنون کامپیوتری آگاه بوده و فرصت رهایی و ناامید ساختن مکره از سرقت را - به دلیل آگاهی او از نحوه کار - نداشته باشد. در این فرض فرد مکره، سارق محسوب می گردد. صورت دوم آن که مکره خود از علوم رایانه ای هیچ اطلاعی نداشته باشد ولی مکره دارای مهارت رایانه ای باشد و بتواند با سهل انگاری یا وقت کشی یا اظهار ناامیدی از این که قفل شکسته نمی شود یا خط شلوغ است یا سیستم خراب شده و مانند آن از ارتکاب عمل خودداری ورزد. در این صورت سارق دانستن فرد مکره محل تأمل است، مگر این که مکره در اثر فشار زیاد چاره ای جز سرقت نداشته باشد؛ زیرا در این حالت مکره همانند کودک، آلت بی اراده محسوب شده و از کیفر به دور است.^۱

۱. محقق حلّی گوید: قطع بر سارق مسبب واجب است در آن فرضی که سارق کودک باشد، زیرا کودک مثل آلت است (شراعیع ۹۵۲/۴).

فرض دوم آن که اکراهی در میان نباشد، در این صورت بدون شک، مباشر - یعنی کسی که قفل را شکسته و داده ها را منتقل کرده است - سارق به حساب می آید اگرچه مسبب، خود زمینه این عمل را مهیا کرده باشد؛ مثل روشن کردن رایانه، وصل کردن آن به اینترنت، در اختیار گذاشتن کُد و رمز فایل مورد نظر و مانند آن.

۲- بالغ و عاقل و عالم و مختار: یکی از شرایط تحقق سرقت این است که کار بر بالغ باشد، زیرا به نظر فقها اگر کودک مرتکب سرقت شود نه حدی بر اوست و نه تعزیری اگرچه چندین بار سرقت کند. اما برخی دیگر معتقدند اگر کودک اولین بار مرتکب سرقت شد، عفو می شود و اگر تکرار کرد، تأدیب می شود و اگر مجدداً مرتکب سرقت شد، سرانگشتانش را به مقداری می خراشند تا خون بیاید و اگر دوباره تکرار کرد، سر انگشتش را می بُرنند و در صورت تکرار، حد قطع جاری می گردد (محقق حلی ۹۵۲/۴).

منظور از عاقل این است که مجنون نباشد، چون بر مجنون حد قطع نیست و فقط تأدیب می شود اگرچه عمل سرقت را تکرار نماید (همان). عالم بودن کاربر به این معنا است که بداند داده ها متعلق به غیر است و او اجازه دست یابی به آنها را ندارد و یا علم به حرمت آن داشته باشد. علاوه بر آنچه آمد، کاربر از سر میل و رغبت و به اراده خویش دست به چنین کاری بزند و مکره نباشد. حال اگر کسی از روی اضطرار مرتکب سرقت شود، حکمش چیست؟ به نظر می رسد به دلیل حدیث رفع، مورد اضطرار نیز همانند مورد اکراه مشمول حکم کیفری سرقت نمی شود اما مسئولیت مدنی، هم چنان به قوت خود باقی است.

۳ - استفاده از تکنولوژی رایانه ای و سیستم مخابراتی: همانطوری که از عنوان موضوع یعنی سرقت اینترنتی بر می آید، منظور از سرقت اینترنتی به کارگیری ابزار رایانه ای اعم از نرم افزار و سخت افزار می باشد. چون مقصود از سیستم رایانه ای، وسیله یا مجموعه ای از وسایل و ابزار مرتبط و به هم پیوسته است که مطابق با یک

برنامه، پردازش اطلاعات را انجام می دهد. بنابراین اگر کسی فقط سیستم رایانه ای را که متصل به اینترنت است، برآید، مشمول سرقت اینترنتی نمی گردد. پس با این وصف استفاده از تکنولوژی رایانه ای از عناصر مهم تعریف می باشد. منظور از سیستم مخابراتی نیز سیستم و وسایل ارتباط از راه دور است که کاربر می تواند در سرقت اینترنتی از آن بهره گیرد.

۴ - محیط مجازی: منظور از محیط مجازی همان محیط غیر ملموس است که به واسطه بخش سخت افزار و نرم افزار کامپیوتر و الکترومغناطیس ها خلق می شود و می توان در آن نفوذ الکترونیکی یا غیر فیزیکی و دخل و تصرف کرد. مقصود ما از این قید این است که سرقت در خود این محیط شکل گیرد نه این که به واسطه آن سبب و شرایط سرقت فیزیکی مهیا گردد. به بیان دیگر، داده ها از فایلی به فایل دیگر منتقل گردند نه این که از طریق اینترنت تنها اطلاعات کسب شود و با استفاده از آن اطلاعات، سرقت فیزیکی^۱ صورت گیرد. در این حالت چنین عملی مصداق سرقت اینترنتی نمی باشد.

۵ - شکستن قفل سایت: شکستن قفل که همان هتک حرز محسوب می شود، به این معنا است که کاربر، رمز یا کُد سایت یا فایل را اجرا کند و پس از آن، باز شود که اگر این اجرا بدون اجازه باشد، اصطلاحاً می گویند قفل سایت شکسته شد.

۶ - متعلق به غیر: مفهوم این اصطلاح کاملاً روشن است زیرا چیزی که متعلق به خود کاربر باشد، اخذ آن سرقت محسوب نمی شود. نکته قابل ذکر این که «غیر» در این تعریف شامل شخص حقیقی و حقوقی می باشد.

۷ - مال بودن داده ها: یکی از عناصر بسیار مهم سرقت این است که شیء مسروقه باید مالیت داشته باشد. از سوی دیگر آن چه عرفاً قابل داد و ستد باشد، مال محسوب می گردد (شیخ طوسی، *المبسوط* ۱۵۹/۳) و نیز هر چیزی که ارزش

۱. منظور از سرقت فیزیکی که در مقابل سرقت اینترنتی به کار می رود، سرقتی است که در جهان خارج و عینی با دست و یا سایر اعضای بدن واقع می شود.

اقتصادی و قابلیت نقل و انتقال و تقویم به پول را داشته و امکان اختصاص آن به شخص حقیقی یا حقوقی وجود داشته باشد، مال گویند (لنگرودی ۵۲/۱) هم چنین گفته شده: « هر آن چیزی که نزد مردم مطلوب و مرغوب باشد، به گونه ای که نیازهای مردم را برآورده سازد و در زندگی مردم دخیل باشد، مال به حساب می آید» (بجنوردی ۲۹/۲). در دنیای معاصر و عرف امروزی نیز بسیاری از داده ها و اطلاعات سرّی اعم از نوشتاری، تصویری و صوتی ارزش مبادلاتی داشته و قابل خرید و فروش می باشد؛ مثل نمایشنامه، فیلمنامه، اثر تحقیقاتی دانشمندان، کتابهای علمی، برنامه های برنامه نویسان علوم رایانه ای، اسرار تجاری، کدها، قفلها و رمزهای اشخاص حقیقی و حقوقی شرکتها و مؤسسات دولتی و خصوصی. در سرقت اینترنتی، اخذ داده هایی مورد بحث است که جنبه مالی داشته باشند نه هرگونه اطلاعاتی که در سایت ها و فایل ها ذخیره شده است.

نکته دیگر این که داده هایی که جنبه مالی دارند یا مثل عین مال هستند که فی نفسه مالیت دارند؛ مانند داده های علمی ارزشمند که در اثر تحقیقات و مرارت ها حاصل شده است، و نیز کد رمزها، داده های نظامی و سیاسی و امنیتی و داده های هنری که ارزش مادی ذاتی دارند و یا این که داده ها همانند چک، عین مال نیستند ولی دارای اعتبار مالی می باشند؛ یعنی ذاتاً ارزش مادی ندارند اما جامعه یا حاکمیت به آن اعتبار مالی بخشیده است؛ مانند اسناد الکترونیکی بانکی.

۸ - ارزش ربع (¼) دینار: داده هایی که جنبه مالی دارند، در صورت سرقت باید به قیمت ربع دینار رسیده باشند. البته ارزشگذاری آن بر اساس نرخ بازار و عرف است که امروزه توسط کارشناسان تعیین می شود.

۹ - اخذ داده ها: مراد از اخذ داده ها برخلاف سرقت فیزیکی، گرفتن با دست یا سایر اعضای بدن از محیط مجازی نیست، بلکه منظور انتقال الکترونیکی داده هاست؛ یعنی انتقال اطلاعات توسط امواج و الکترونها صورت می گیرد که اصطلاحاً بدان cut

یا copy گویند. آنچه در سرقت اینترنتی مطرح است cut به معنای بُرش است نه copy ، زیرا در cut انتزاع مسروق از مسروق عنه که از شرایط سرقت است ، تحقق پیدا می کند ، در حالی که در copy چنین امری به وجود نمی آید و مشمول قانون «کپی رایست» و یا اکل مال به باطل می گردد. با توجه به آنچه آمد، می توان گفت که سرقت اینترنتی غیر از کلاهبرداری (احتیال)، اختلاس، استلاب و انتهاب اینترنتی است^۱. در مواردی مصادیقی به عنوان سرقت اینترنتی یاد می شود ، در حالی که مشمول عناوین مذکور است نه سرقت. کلاهبرداری اینترنتی به هر نوع طرح متقلبانه ای گفته می شود که یک یا چند بخش از اینترنت را به کار می گیرد تا درخواستهای متقلبانه ای را به منظور ربودن اموال دیگران انجام دهد ؛ مثلاً در بانکی برنامه ای تعبیه شده که سود سپرده ها را در مدت معین به حساب افراد ذی نفع واریز کنند ، اما کاربری با دست کاری در داده ها، بتواند برنامه های کامپیوتری را به گونه ای جهت دهد که از هر صد درصد سود واریزی، یک درصد به حساب وی واریز شود.

اختلاس اینترنتی عبارت است از ربودن داده ها آشکارا و بدون شکستن قفل سایت؛ مثلاً دو کاربر روی سیستم رایانه ای که متصل به اینترنت است ، کار می کنند. شخص الف قفل سایت خویش را باز کرده ، سپس بنا به دلایلی سیستم را رها می کند و شخص ب از فرصت استفاده کند و بدون اجازه، داده های ارزشمند فرد را در فایل خویش cut نماید.

استلاب اینترنتی عبارت است از ربودن داده ها به نحو آشکار همراه با قهر و زور؛ مثلاً تصور کنید کاربر بالغی روی سیستم رایانه ای کودکی که وارد فایل

۱. در کتاب مصطلحات الفقه آمده : « هر کس مخفیانه مال غیر را اخذ کند سارق و هر کس آشکارا یا در ظاهر اخذ کند او مُخْتَلَس ، مُسْتَلَب و مُنْتَهَب می باشد» (مشکینی، ۳۰۳). لازم به ذکر است که هر یک از اختلاس، استلاب و انتهاب ویژگیهای خاص خود را دارند که در کتب فقهی آمده است. « مختلس کسی است که چیزی را آشکارا از راهها و خیابان ها می رباید» (شیخ طوسی، *النتهایه*، ۱۰۲/۲۳) « مستلب به کسی گویند که مالی را قهراً و آشکارا از مردم اخذ نماید و فرار کند» (طباطبایی، ۲۱۹/۱۰- ابوجیب / ۱۷۹) انتهاب در لغت به معنای غارت کردن و به غنیمت بردن است (ابن منظور ۲۹۸/۱۴ و ۲۹۹) و در اصطلاح « منتهب به کسی گفته می شود که مال دیگری را از روی قهر و غلبه اخذ کند. » (زحیلی ۹۴/۶) کلاهبردار که در فقه به او محتال گویند ، کسی است که به وسیله مکر ، خدعه و فریب ، شهادت دروغ و نامه های جعلی اموال مردم را ببرد (ابن ادریس، ۲۷۷/۲۳).

شده و داده‌ها را بررسی می‌کرده، نشسته و با حضور او آشکارا داده‌های ارزشمندش را بدون مجوز و قهراً به نفع خویش cut نماید.

انتهاست اینترنتی عبارت است از غارت کردن داده‌های ارزشمند دیگران از روی غلبه و قهر؛ مثلاً کاربری جهت اخذ و دریافت داده‌های دیگران، برنامه یا ویروسی بسازد و آن را در سایت شرکت رقیب خویش فعال کند و در نتیجه، اطلاعات مطلوب خویش را cut نماید، سپس بخش ورودی، پردازش و خروجی داده‌های سیستم مرکزی رایانه رقیب را تخریب کند.

در همه موارد مطرح شده، مجازات مجرمین، تعزیر است؛ هرچند که در ماده ۳ لایحه مجازات جرایم رایانه‌ای، کلاهبرداری رایانه‌ای جرم انگاری شده است: «هر کس با انجام اعمالی نظیر وارد کردن، تغییر، محو، ایجاد، توقف داده‌ها یا مداخله در عملکرد سیستم و نظایر آن از سیستم رایانه‌ای یا مخابراتی سوء استفاده کند و از این طریق وجه یا مال یا منفعت یا خدمات مالی یا امتیازهای مالی برای خود یا دیگری را تصاحب یا تحصیل کند، در حکم کلاهبردار محسوب و به حبس از ۱ تا ۷ سال و پرداخت جزای نقدی معادل وجه یا مال یا قیمت منفعت یا خدمات مالی یا امتیازهای مالی که تحصیل کرده است، محکوم می‌شود».

حکم سرقت اینترنتی: حدی یا تعزیری؟

سرقت اینترنتی ممکن است در چند فرض قابل تصور باشد:

۱- ممکن است کاربری با به دست آوردن کد رمز سیستم بانکی، وارد کامپیوتر مرکزی آن شود و اسناد، اطلاعات و یا داده‌هایی را که دارای اعتبار مالی هستند، از حساب دیگری اخذ و به حساب مورد نظر خویش منتقل کند.

۲- ممکن است صرفاً داده‌ها و اطلاعات متنی، تصویری و صوتی مثل کد رمزها، آثار علمی، هنری و مانند آن باشد که کاربر با نفوذ غیرمجاز یا فراتر از اجازه خویش و شکستن قفل وارد فایل مورد نظر گردد و این داده‌ها را از آن‌جا cut و به

فایل مورد نظر خویش منتقل کند؛ مثلاً از خط تلفن کاربران و ISP سوء استفاده شود، به این شکل که کاربر سارق با دستیابی غیرمجاز به کُد کاربری و اجرای آن، وارد فایل مورد نظر گردد و user password و شماره تلفن فرد را دریافت و از خط آن استفاده کند. در این فرض اخذ رمز و شماره تلفن از آنجایی که مال محسوب می‌شوند سرقت به حساب می‌آید. هم چنین ممکن است از کارت های اعتباری چون ویزاکارت و مستر کارت، سوء استفاده مالی به عمل آید، به این شکل که کاربر با شکستن قفل فایل، رمز کارت های مزبور را دریافت کند و با همان رمزها از بازار الکترونیکی، کالایی را خریده و یا داد و ستد مالی کند. در این فرض هم دریافت رمز، سرقت محسوب می‌شود زیرا این گونه رمزها قابلیت داد و ستد دارند.

۳ - ممکن است کاربری وارد سایت ادارات مانند اداره مالیات یا شرکتهایی چون آب و برق، گاز، مخابرات و شهرداری گردد و داده های مالی را که به عهده او - به عنوان کارمند- است، به مقدار قابل توجهی کم کند. این مورد را می‌توان مشمول عنوان اکل مال به باطل، جعل و کلاهبرداری دانست.

۴ - ممکن است به واسطه سخت افزارها و نرم افزارها و اسکنها برای خودش اسناد مالی چون چک، اسناد مالکیت، بلیتهای مسافرتی و تفریحی و مانند آن صادر کند. این مورد نیز می‌تواند از مصادیق جعل باشد.

۵ - ممکن است سی دی های رمزدار را کرایه، اجاره و یا خریداری کند، سپس بدون مجوز، قفل آنها را بشکند و داده های آن را در هارد کامپیوتر خویش ذخیره کند یا از روی آن نسخه برداری یا اصطلاحاً Copy right کند، که باز به نظر می‌رسد مشمول عنوان اکل مال به باطل و قانون عرفی کپی رایب می‌گردد.

اینها فرضهای متنوعی بود که مطرح شد اما آنچه که بیشتر مورد بحث می‌باشد، فرض اول و دوم است، زیرا در این دو فرض عمل cut؛ یعنی انتزاع مال مسروق از مسروق عنه که یکی از شرایط اساسی تحقق سرقت است، صورت می‌گیرد و در

نتیجه به صاحب مال خسارت مالی وارد می‌گردد. حال این سؤال مطرح است که اگر کاربری از طریق اینترنت با اجرا گذاشتن کد رمز یا شکستن پسورد یا قفل، بدون اجازه وارد فایل کاربری دیگر گردد و داده‌ها و اطلاعات ارزشمند را بدون هیچ‌گونه مجوز یا فراتر از اجازه خود به فایل خویش یا به فایل دیگری انتقال دهد و از آن داده‌ها بهره‌مالی ببرد، آیا مرتکب عمل سرقت شده است یا خیر؟ پاسخی که به این سؤال ممکن است داده شود در سه حالت مطرح است:

الف - به خاطر فقدان دلیل، سرقت اینترنتی جرم به حساب نمی‌آید (نظریه اول).

ب - عمل مذکور در صورت تحقق از موارد سرقت حدی است (نظریه دوم).

ج - عمل مزبور از موارد سرقت تعزیری محسوب می‌گردد (نظریه سوم).

نظریه اول: این که به دلیل فقدان نصّ و قانون خاصّ، اساساً جرمی محقق نشده است. معتقدین به این نظریه می‌گویند: « با توجه به این که قانون خاصی در مورد سرقت اطلاعات رایانه‌ای وجود ندارد و موادّ عمومی قانون مجازات اسلامی راجع به سرقت نیز حکمی در خصوص مجازات سرقت اطلاعات مزبور ندارد، هم‌چنین با التفات به تفسیر مضیق قانون جزا و تفسیر به نفع متّهم، سرقت اطلاعات رایانه‌ای جرم نیست» (مأوی، ش ۲۲، ص ۸) به علاوه این که ممکن است گفته شود اصل براءت نیز در اینجا حاکم است، زیرا موضوع اصل براءت، عدم بیان است و به تبع آن وقتی بیانی نرسیده باشد، به دلیل قبح عقاب بلا بیان، دیگر مجازات معنایی ندارد.

آنچه در پاسخ می‌توان گفت این است که هر چند در ابتدا چنین به نظر می‌رسد که جاری شدن اصل براءت منطقی باشد، چون اینترنت و رایانه از موضوعات مستحدثه بوده و در زمان شارع اصلاً موجود نبوده‌اند تا در خصوص آن حکمی صادر شود، ولی وقتی در خصوصیت این گونه افعال اینترنتی دقت می‌کنیم، می‌بینیم که تفاوتی در جنس و جرم و اصل گناه حاصل نشده است. فقط چیزی که در این مورد بیشتر نمود پیدا کرده، شکل و شیوه جرم و گناه است؛ یعنی در حقیقت سرعت،

گسترده‌گی، به کارگیری ابزار و سهل‌الوصول بودن آن تفاوت کرده ولی اصل جرم همان است.

به بیان دیگر در جرمی مثل سرقت، سارق عین مال دیگری را می‌رباید، اما در سرقت اینترنتی همین حادثه در ارتباط با داده‌ها البته توسط امواج و الکترون‌ها رخ می‌دهد. در سرقت فیزیکی مال‌باخته دچار خسران مالی می‌شود، در نوع اینترنتی نیز کاربر خسارت دیده، ضرر مالی می‌بیند و چه بسا بدتر از این هم رخ می‌دهد. به عنوان مثال مهندس طراح ماشینی را در نظر بگیرید که با شرکت خودروسازی قراردادی منعقد کرده مبنی بر این‌که طرحی را برای آنها اجرا کند. پس از طراحی، آن را در سایت خویش ذخیره کند اما قبل از ارائه، هکری با شکستن رمز آن، طرح مزبور را cut نماید و بدین وسیله ضرر هنگفتی را بر او وارد سازد.

بنابراین منطقی به نظر نمی‌رسد که سرقت غیراینترنتی را جرم بدانیم ولی نوع اینترنتی آن را جرم ندانیم. وانگهی بنای عقلا و ارتکازات عرفی نیز این‌گونه اعمال اینترنتی را جرم می‌داند و برای آن مجازات قایل است و شارع مقدس نیز که آ عقل عقلا می‌باشد، آن را ردع نکرده است. بنابراین از سوی شارع مقدس، بیان به طور کلی صادر شده است و دیگر اصل برائت موضوعیت پیدا نمی‌کند و مرتفع می‌شود.

ممکن است گفته شود موضوعی همانند سرقت اینترنتی که در زمان شارع نبوده چگونه می‌توان ثابت کرد که شارع مقدس آن را ردع نکرده است؟ در پاسخ باید گفت که در تأیید شارع مقدس نسبت به بنای عقلا و ارتکازات عرفی و عدم ردع آن، لزومی ندارد که در زمان شارع وجود داشته باشد زیرا ماهیت بنای عقلا که مبتنی بر «بنای عقلا بما هم عقلا» است، به عنوان قضیه طبیعی و فطرت اجتماعی عقلایی است، از این‌رو حجیت آن بر پایه یک ارتکاز و طبع عقلایی است نه همزمان و معاصرت آن با عصر شارع. بر این اساس نظر قانونگذار اسلام بر حسب طبع اولی با نظر عقلا یکی بوده و اصل، بر موافقت شارع با آن است مگر این‌که عدم موافقت احراز شود (ر.ک: شهید

صدر، دروس ۱/۲۷۰ و ۲۷۱؛ امام خمینی، *الرسائل*، ۱۳۰/۲ و ۱۳۱). بنابر این با توجه به آنچه آمد، از طرف شارع مقدس حکم کلی سرقت بیان شده و طبیعی است که در اعصار مختلف ممکن است مصادیق سرقت به صور گوناگونی تغییر شکل دهد که در عصر حاضر یکی از مصادیق آن سرقت اینترنتی است.

دلیل دیگر تنقیح مناط است؛ توضیح این که یکی از حقوق و مصالحی که خداوند برای آن حریم قایل شده و تجاوز به آن را گناه می داند و به دیگران نیز اجازه تعدی و تجاوز به آن را نداده، اموال مردم است. به همین خاطر است که قانونگذار اسلام بر کسی که به اموال مردم تجاوز کند و بدون اجازه آن را اخذ کند، مجازات شدید « فاقطعوا ایدیهما » را تشریح کرده است. در حقیقت شارع مقدس برای محفوظ ماندن اموال مردم، حد قطع را که از احکام امضایی است و اسلام آن را با تغییراتی تأیید کرده، قرار داده است (ابن قدامه ۶۳۳/۷ - جزیری ۱۵۳/۵) از این رو برخی معتقدند اگر حد قطع بر سارق واجب نمی شد، با سرقت رفتن سرمایه های انسانها، مردم به هلاکت می رسیدند (شیرازی ۵۴۵/۳۸) این ملاک و مناط در سرقت اینترنتی نیز مطرح است؛ به این معنا که هرگاه کاربری بدون مجوز وارد فایل اشخاص حقیقی و حقوقی گردد و از محتویات آن که عرفاً دارای ارزش مادی است، بدون اجازه و رضایت استفاده کند، در واقع مصداق تعدی و تجاوز به اموال مردم محسوب می شود و شارع مقدس نیز به دلیل حرمت اموال مردم، از این تعدی با مطرح کردن کیفر سنگین، نهی کرده است.

به علاوه این که همه اثرات منفی فردی و اجتماعی مانند ترس و نگرانی، سلب امنیت و آسایش، فشارهای روحی و روانی، بی اعتنائی به ارزشهای مثبت انسانی و غیره که به واسطه سرقت غیراینترنتی در جامعه تحقق می یابد، در سرقت اینترنتی در سطح بسیار وسیع و گسترده نیز موجود می باشد و چه بسا فراتر از آن، اثرات عمیق تر، شدیدتر، گسترده تر و بدتر را هم به وجود می آورد. لازم به ذکر است که بر اساس دلیل حدی تحقیق مناط، ثابت می شود که سرقت اینترنتی یکی از مصادیق سرقت است

ولی چون شرایط سرقت حدی در آن کامل نیست، مشمول تعزیر می شود که مدعای ما در این مقاله است.

نظریه دوم: این که سرقت تحقق پیدا کرده و در صورت اجتماع همه شرایط، حد قطع جاری می شود. از جمله کسانی که چنین اعتقادی دارند آیت الله مکارم شیرازی و آیت الله سیدعلی سیستانی هستند. آیت الله مکارم گوید: «سرقت به هر حال حرام است و اگر اطلاعاتی باشد که جنبه مالیت دارد و در عرف عقلای امروز خرید و فروش می شود، در صورتی که شرایط حد سرقت در آن جمع شود، اجرای حد سرقت بعید نیست. البته این در مورد کسانی است که اموال آنها محترم است» (مأوی، ش ۲۲، ص ۸) هم چنین آیت الله سیستانی گوید: «با اجتماع شرایط باید اجرا شود» (همان).

آیت الله مکارم در استفتایی که نگارنده در تاریخ ۲۵ / ۹ / ۸۶ با دفتر ایشان انجام داده در پاسخ به این سؤال که: «اگر کاربری از طریق اینترنت با شکستن رمز کاربری دیگر، بدون اجازه وارد سایتش شود و داده های آن را اخذ کند، آیا مرتکب سرقت حدی شده یا تعزیری؟» فرمودند: «در صورتی که رمز را بشکند، مالی را به اندازه نصاب در اختیار بگیرد و برداشت کند و شرایط دیگر در آن جمع باشد، مصداق سرقت حدی است»^۱. ایشان در پاسخ به سؤال دیگر که آیا به انتقال داده ها از طریق الکترونها اخذ فیزیکی گفته می شود یا نه؟ پاسخی ندادند، اما به نظر می رسد با توجه به نظر ایشان در پاسخ مزبور، اخذ داده ها را در حکم اخذ فیزیکی دانسته اند و در صورتی که شرایط دیگر سرقت تحقق یابد، مشمول حد می شود.

بر اساس آن چه آمد، به نظر این دسته از فقها، سرقت اینترنتی، مصداق سرقت حدی است و در صورت وجود همه شرایط، حد قطع اجرا می گردد. در اثبات این نظریه می توان به دو دلیل تمسک جست:

۱. لازم به ذکر است این استفتاء را نگارنده از طریق ایمیل خود مورخه ۸۶/۹/۲۵ با ایمیل دفتر ایشان انجام داده و پاسخ آن نیز در مورخه ۸۶/۱۰/۲ صادر شده است.

۱ - انطباق تعریف : سرقت حدی عبارت است از اخذ مال غیر به طور پنهانی. سرقت اینترنتی نیز این است که کاربری بدون اجازه با استفاده از اینترنت و شکستن قفل، وارد فایل یا سایت دیگران شود و داده های ارزشمند را اخذ کند (در اختیار گیرد و به خود منتقل نماید). این دو تعریف با توجه به اطلاق آیه ۳۸ سوره مائده و مالیت داشتن داده ها و اطلاعات یکی هستند. در آیه ۳۸ سوره مائده^۱ دو واژه « السارق و السارقة » آمده که در همان معنای لغوی و عرفی خویش یعنی دزدیدن اموال دیگران، به کار رفته و مؤید آن، نظرات علمای ادبیات عرب و مفسرین قرآنی است در معنایی که از این دو واژه ارائه کرده اند (طبرسی ۴ - ۱۹۱/۳ - راغب/۲۳۷ - ابن منظور/۶/۲۴۶). معنای ارائه شده هیچ تعارضی با مفهوم قرآنی آن ندارد، ضمن آن که معنای آن را عرف مردم زمان نزول آیه می فهمیدند و مفهوم آن برای آنها شناخته شده بود. با این وجود در روایتی از محمد بن مسلم نقل شده که امام صادق(ع) فرموده‌اند: « سارق کسی است که از مسلمانی چیزی که مواظبت کرده و حفظ شده است را بدزدد» (شیخ حرعاملی، ۴۸۳/۱۸) تعریف مزبور بر سرقت اینترنتی نیز منطبق است؛ به علاوه این که در تعریف سرقت حدی، قیدی نیامده که سرقت اینترنتی را از تحت آن خارج نماید. افزون بر آنچه گفته شد، آن چیزی که در سرقت مورد نهی می باشد، نفس و اصل رُبایش مال غیر است، که این عمل ممکن است به شیوه های گوناگون و متعددی صورت گیرد ولی در اصل سرقت تغییر ایجاد نمی شود؛ یعنی ماهیت جدید حادث نمی شود بلکه تنها شیوه تحقق جرم، تغییر می کند.

نکته دیگر در تعریف سرقت، عنصر مال بودن عین مسروقه است. امروزه در عرف مردم - چنان که آمد - داده ها و اطلاعات اینترنتی در مصادیق متعدّد آن، مال محسوب می شوند و دارای ارزش اقتصادی است زیرا اولاً قابل خرید و فروش و مبادله هستند، ثانیاً عرف عقلاً به آن رغبت نشان می دهند و مطلوب آنان است، ثالثاً

۱. السارق و السارقة فاقطعوا ایدیهما جزاءً بما کسبا نکالاً من الله و الله عزیز حکیم.

رافع نیازها و حوایج مردم در زندگی مادی و معنوی شان می باشد. بنابراین آنچه که در سرقت اینترنتی به سرقت می رود همانند سرقت فیزیکی، مالیت داشته و مشمول سرقت حدی می گردد.

۲- انطباق شرایط: شرایط سرقت حدی غالباً به گونه ای است که با نوع اینترنتی آن تعارضی ندارد و همه آن شرایط به نوعی در سرقت اینترنتی نیز موجود است. بعضی از این شرایط مانند بلوغ، عقل، علم و (طباطبایی ۱۵۱/۱۰) به سارق بر می گردد که بدیهی است اصلاً ارتباطی با اینترنت ندارد. برخی دیگر به مسروق بر می گردد که باز بخش اعظم آن اعم بوده و اختصاصی به غیر اینترنت ندارد؛ مثل این که گفته شده شیء سرقت شده متعلق به دیگری باشد، محترم باشد، مال مشترک نباشد و مانند آن (شیخ طوسی، *المبسوط*، ۱۵۳/۳ - علامه حلی ۲۲۷/۹ - البهوتی ۱۶۳/۶). برخی دیگر از این شرایط به مسروق فیه بر می گردد (کاشانی ۱۱۶/۳۸) که به نظر می رسد در ماهیت سرقت اینترنتی هیچ خللی به وجود نمی آورد و فقط در کیفیت مجازات از این جهت که در دارالعدل است یا در دارالحرب، ممکن است مؤثر باشد. موضوع هتک حرز که به عنوان یکی از شرایط سرقت حدی مطرح است، در سرقت اینترنتی نیز با شکستن قفل سایت یا فایل، تحقق پیدا می کند.

به نظر فقها برای حرز از جهت شرعی تعریفی وجود ندارد از این رو لازم است برای تشخیص آن به عرف مراجعه کرد (طباطبایی ۱۶۷/۱۰) به همین خاطر است که فقها در تبیین حرز بیشتر به ذکر مصادیق پرداخته اند تا بتوانند مقصود خودشان را از آنچه که استنباط کرده اند، بیان کنند؛ مثل گذاردن قفل، نصب دیوار، دفن کردن در آبادی، تحت نظر و مراقبت داشتن (ابن براج ۱۵۷/۲۳ - شهید ثانی ۲۲۴/۹). در فضای مجازی، فایلها حرز داده های الکترونیکی می باشند؛ یعنی در حقیقت موضع و مکان اطلاعات رایانه ای، فایل است که معمولاً با رمزها قفل می شود. از طرف دیگر با توجه به ملاکی که اکثر فقها ارائه و تشخیص حرز را به عرف واگذار کرده اند، می توان گفت

که دریافت کد رمز و به اجرا درآوردن آن و وارد شدن در فایل مورد نظر، همان هتک حرز محسوب می شود که اصطلاحاً بدان شکستن قفل یا شکستن پسورد (password) گویند و اگر کسی مرتکب چنین عملی گردد، عنوان سارق بر او بار می شود.

به عنوان مثال کارگردانی را در نظر بگیرید که فیلمی را پس از چند سال زحمت و تلاش تهیه کرده و به قصد اکران آن بر روی پرده سینما، آن را در سایت خویش ذخیره نماید. اما قبل از نمایش، کاربر سارقی هتک فایل کند و تمام آثار هنری آن را (اعم از فیلم و موسیقی) که هنوز به بازار عرضه نشده است، cut کند. بدون تردید عمل چنین کسی عرفاً مصداق بارز هتک حرز است و عنوان سارق بر او بار می گردد.

اما نکته ظریف و مهم در تحقق سرقت حدی، اخذ فیزیکی - یعنی گرفتن مال دیگران با دست و یا سایر اعضای بدن - است، زیرا آنچه از واژه «اخذ» در تعریف سرقت به ذهن متبادر می شود، همین می باشد، ولی در سرقت اینترنتی، کشف داده های دیگران و در اختیار خود قرار دادن آن فیزیکی نیست، بلکه به واسطه الکترونها جابجا و منتقل می شود؛ مثلاً کاربری قفل سایتی را باز و داده های آن را پنهانی به فایل خویش منتقل کند، سپس همان داده ها را در بازار الکترونیکی به دیگری بفروشد. در این فرض کاملاً معلوم است که فرد، فعل و انفعالات فیزیکی انجام نداده، بلکه صرفاً با ابزار اشاره گر رایانه ای این عمل را مرتکب شده است.

نکته قابل توجه این که آیت الله مکارم در بیان علت قطع دست با استناد به روایتی از امام رضا(ع) گوید: «لانه تباشر الاشياء (غالباً) بیمینه و هی افضل اعضائه و انفعها له فجعل قطعها نکالاً و عبره للخلق لئلا یتبعوا اخذ الاموال من غیر حلها و لانه اکثر ما یتباشر السرقة بیمینه» (استفتائات جدید ۳۵۷/۱). بر اساس این روایت علت قطع دست در سرقت حدی آن است که سارق، غالباً با دست دزدی می کند، از این رو قطع دست او واجب شده است، بنابراین، اخذ فیزیکی توسط دست اهمیت دارد تا بدین وسیله هم تنبیهی برای مجرم باشد و هم درس عبرتی برای دیگران.

وانگهی اگر بخواهیم حدّ قطع را در مورد سرقت اینترنتی جاری سازیم ، به نظر می رسد نمی توان به نتیجه ای بازدارنده و پیشگیرانه دست یافت ، ممکن است خود کاربر تا حدودی تنبیه شود ولی به هیچ وجه مانع از تکرار این عمل که از طریق مغز و هوش است ، نمی شود ، به ویژه این که اگر کسی نسبت بدان عادت کرده باشد. در سرقت فیزیکی از آنجایی که سارق غالباً با دستش سرقت را انجام می دهد ، با اجرای حدّ سرقت کمتر شده و یا احتمال عقیم ماندن سرقت بسیار بالاست ، اما در سرقت اینترنتی دست کارآیی چندانی ندارد ، بلکه هوش کاربر، نقش آفرین است که می تواند از حس گرهای بسیار قوی بدون بکار بردن عضوی به طور مستقیم کار خود را انجام دهد. از این رو در دنیای امروز بسیار مشهور و معروف است که هکرها انسانهای باهوشی هستند که گاهی برای اظهار وجود و مطرح ساختن خود و بعضاً هم برای سرگرمی و تفریح این کار را انجام می دهند.

نکته دیگر این که در سرقت اینترنتی که اجرای سرقت با مغز و هوش است، لازمه تحقق حدّ ، از بین رفتن مغز و مرگ سارق است که قطعاً مقصود قانونگذار اسلام نیست ، در حالی که اجرای حدّ قطع در سرقت ، بریدن عضوی از اعضا است. بر اساس آنچه آمد، در سرقت اینترنتی حدّ اقل این شبهه وجود دارد که آیا می توان دست کاربر سارق را که هیچ نقشی در سرقت ندارد، قطع کرد؟ با توجه به قاعده «درء» پاسخ منفی است زیرا بر اساس این قاعده، شبهه، رافع حدود می باشد و قابلیت اجرای آن از بین می رود.

با این تحلیل می توان گفت که حدّ قطع در سرقت اینترنتی اصلاً موضوعیت پیدا نمی کند و اجرای آن نیز چاره ساز نمی باشد ، بلکه در چنین مواردی تعزیر جایگزین آن می گردد. همانطوری که اگر کسی مقطوع الیدین و الرّجلین باشد و مرتکب سرقت حدّی شود، امام در تأدیب و تعزیرش مخیر است (علامه حلّی، ۲۲۲/۹). محقق اردبیلی گوید : « اگر کسی سرقت کند در حالی که نه دست و نه پا داشته باشد ،

حبس می شود» (محقق اردبیلی، ۱۳/۲۶۲).

نکته دیگر جاری ساختن قاعده تفسیر مضیق و تفسیر به نفع متهم است، زیرا با توجه به آن چه آمد، حداقل این شبهه ایجاد می شود که اگر کسی مرتکب سرقت اینترنتی شد آیا حد قطع بر او جاری می گردد؟ در پاسخ می گوئیم با توجه به این که دست، نقشی در انجام سرقت مزبور ندارد، پس نمی توان به طور یقین حکم به قطع دست داد، و تا آن جا که ممکن است باید به نفع متهم و در جهت جرم زدایی تفسیر کرد. از طرف دیگر می دانیم که به دلیل قاعده «درء» حدود با اندک شبهه ای ساقط می گردد، از این رو در این گونه موارد که سرقت به نحو فیزیکی نیست، اجرای حد، شبهه ناک می گردد، در نتیجه حد، ساقط و تعزیر مناسب جایگزین آن می شود. به علاوه در صورتی که بخواهیم اخذ اینترنتی را در حکم اخذ فیزیکی قرار دهیم نیز اثبات سرقت حدی نمی کند، بلکه در نهایت موجب ضمان و تعزیر می گردد.

نظریه سوم: این که اخذ غیرمجاز اطلاعات کُد شده یا سرقت اینترنتی مشمول تعزیر می شود. آیه الله فاضل لنکرانی گوید: «کشف اطلاعات محرمانه یا کُد شده رمزار جایز نیست و چنانچه از این طریق ضرر و زیانی وارد شود، احتمال ضمان بعید نیست، اما این مورد از مسأله سرقت در فقه خارج است و احکام آن را ندارد. والله العالم» (مأوی، ش ۲۲، ص ۸). هم چنین آیه الله موسوی اردبیلی گوید: «این اعمال، حرام است ولی اجرای حد نمی شود و از موارد تعزیر است.» آیه الله بهجت نیز در استفتایی که از او شده، سرقت اینترنتی را مشمول تعزیر دانسته است (همان).

در فتاوی فوق در مورد سرقت اینترنتی دو نکته آمده است: یکی مسؤولیت مدنی کاربر سارق و دیگری تعزیر او. مسؤولیت مدنی سارق اینترنتی که در فتاوی آیه الله لنکرانی مطرح شده، امری مسلم و بدیهی است و او همانند سارق فیزیکی در سرقت حدی باید عین مال مسروقه را به صاحبش برگرداند و در صورت تلف شدن عین، مثل یا قیمت آن را بپردازد (محقق حلی ۴/۹۵۷). نهایت این که معیار مثلی و

قیمی در سرقَت اینترنتی که منجر به اتلاف مال گردد، عرف است^۱، اما در عین حال با توجه به کاربرد رایانه و ماهیت آن می توان معیار مشخصی نیز ارائه داد؛ به این صورت اوصافی که در رایانه دخالت دارند، بر دو گونه اند: یا در ارزش آن به لحاظ اقتصادی دخالتی ندارند؛ مانند سیستم عامل و نرم افزارها که از محل بحث خارج است، و یا این که مؤثرند؛ مانند سی پی یو (پردازنده)، هارد، مادربرد، دستگاه خنک کننده و عموماً تمام قطعات سخت افزاری و داده ها و اطلاعات (Data)، که این صفات مورد نظرند. حال اتلافی که در رایانه صورت می گیرد یا دارای افرادی در خارج است که در نوع و صفت مثل یکدیگرند یا این که چنین نیست. در صورت اول، ضمانت از نوع مثلی است و در صورت دوم ضمانت از نوع قیمی می باشد.

اما در مورد حکم تعزیر با توجه به نکاتی که در نظریه دوم مطرح شد، کاملاً صحیح و موجّه به نظر می رسد و دلیل آن علاوه بر عموم ادله تعزیر، قاعده «يُعَزَّرُ كُلُّ مَنْ تَرَكَ وَاجِباً أَوْ فَعَلَ حَرَاماً» است. بنا بر این سرقَت اینترنتی به دلیل عدم وجود شرایط حدّ، از انواع محرمات می باشد و قاعده مزبور شامل آن می گردد، اما در عین حال از ذکر نکته ای نباید غافل ماند و آن این که در فتوای این دسته از فقها مبنای حکم به تعزیر در سرقَت اینترنتی، عدم تحقق هتک حرز است چنان که در استفتایی که نگارنده در تاریخ ۸۶/۹/۲۵ با دفتر آیت الله فاضل انجام داد، در پاسخ به این سؤال که آیا سرقَت اینترنتی حدی است یا تعزیری؟ آمده است: «خیر، سرقَت حدی نیست و مصداق هتک حرز نیست و دلیل آن موکول به فقه است»^۲. با توجه به آن چه گفته شد به نظر می رسد در سرقَت اینترنتی هتک حرز تحقق می یابد، متنها با این فرق که هتک حرز در سرقَت اینترنتی با ثقب و نقب و انهدام جدار است (موسوی اردبیلی/۶۳۷)

۱. هر چند که در کتب فقهی برای مثلی و قیمی تعاریف متعددی ارائه شده است (شیخ انصاری ۲۹۳/۱ و ۲۹۴) اما بسیاری از فقها معنای مثلی و قیمی را موکول به عرف می کنند (نجفی ۹۳/۳۷ - آخوند خراسانی ۲۰/ - امام خمینی ۳۲۰/۲).

۲. لازم به ذکر است این استفتاء را نگارنده از طریق ایمیل خود در تاریخ ۸۶/۹/۲۵ با ایمیل دفتر ایشان انجام داده و پاسخ آن در مورخه ۸۶/۱۰/۴ صادر شده است.

اما در سرقت اینترنتی همراه با شکستن قفل سایت می‌باشد، و چه بسا شکستن آن که به لحاظ حفاظتی از دیوار و صندوق قوی تر است، مصداق بارزتری از هتک حرز محسوب گردد .

بنابراین به نظر می‌رسد علت اصلی تعزیری بودن سرقت اینترنتی، فقط به دلیل فقدان اخذ فیزیکی در سرقت اینترنتی است و به همین جهت آن را از سرقت حدی جدا می‌کنند . آیت الله موسوی اردبیلی در بحث سرقت در کتاب « فقه الحدود و التعزیرات » به عنوان یک قاعده کلی گوید : « و فی کل مورد من موارد عدم القطع بسبب عدم الموضوع یبدل الحد تعزیراً بناءً علی ثبوته فی کل معصیة و خلاف » (ص ۷۴۶). بدون تردید در سرقت اینترنتی، دست موضوعیت پیدا نمی‌کند ، بنابراین از آن جایی که عمل خلافی صورت گرفته ، حدّ، تبدیل به تعزیر می‌شود .

راه‌های تعزیر در سرقت اینترنتی

با عنایت به مفاد لغوی تعزیر که همان منع و بازداشتن از فعل بد می‌باشد (شرتونی ۷۷۶/۲) و نیز با توجه به فلسفه وضع تعزیرات در حقوق اسلام که به عنوان مجازاتهای بازدارنده مطرح است و حاکم اسلامی مجازاتهایی را که جنبه اصلاحی و تہذیبی دارد ، برحسب صلاحدید خود و با توجه به نوع جرم و شرایط زمانی و مکانی اش ، برای مرتکبین آن تعیین می‌کند تا رادع گناهکار و زاجر دیگران باشد ، این سؤال مطرح است که راههای تعزیر در سرقت اینترنتی کدام است ؟ آیا همان چیزهایی است که توسط فقها مطرح شده ؛ مانند توبیخ ، سرتراشیدن ، در شهر گردانیدن ، تبعید، حبس، جزای نقدی و شلاق کمتر از حدّ (صافی گلپایگانی/۷۲ و ۷۳ - موسوی اردبیلی/۶۸)، یا موارد دیگری را هم می‌توان لحاظ کرد؟

با توجه به این که هدف از اجرای حکم تعزیر در سرقت اینترنتی ، محرومیت و محدودیت سارق است و ثمره آن ایجاد امنیت در جامعه می‌باشد ، بنابراین در سرقت

مزبور که اخذ غیرفیزیکی بوده و از طریق هوش و فکر و مغز کاربر است؛ هرچند که شیوه های تعزیری فوق شاید بتواند تا حدودی مؤثر واقع شود، ولی به نظر می رسد با توجه به ماهیت عمل و نوع جرم و نحوه انجام آن باید شیوه ای را اتخاذ کرد تا هم کاربر سارق علاوه بر تنبیه و تأدیب، نتواند مجدداً مرتکب آن شود و هم برای دیگران درس عبرت باشد. آنچه ذیلاً به عنوان راههای تعزیر در سرقت اینترنتی می آید، پیشنهادهایی است که با مشورت متخصصین فن ارائه می گردد؛ مثلاً برنامه یا تراشه ای بسازند یا از او انگشت نگاری کنند که به محض این که دستش به سیستم اینترنتی برخورد نمود یا هر عضوی که به او پیوند دارد به آن برخورد کرد، سیستم به طور اتوماتیک قطع شود، یا عکس و آدرسش یا ID (معرفی کننده هر کاربر در اینترنت) او به همه سایتها به عنوان سارق پخش شود، یا صاحبان کافی نت ها اساساً اجازه کارکردن با اینترنت را به او ندهند، یا سرورها به او سرویس ارائه ندهند، یا حداقل مکانیسمی تعیین شود که نفوذ وی را در سایت هایی که داده های آنها جنبه مالی و اقتصادی دارد، مانند بانکهای الکترونیکی، کنترل کنند، یا این که همه سیستمها از web cam (دوربین های فیلم برداری) برخوردار باشند و از چهره کاربر نفوذ کننده، عکس و فیلم بگیرند تا در صورت سرقت، او را به همه سایت ها معرفی کنند و در صورتی که کاربری بخواهد چهره خویش را پوشاند یا خود را از برابر دوربین، مخفی نگه دارد، مکانیسمی باشد که به او اجازه نفوذ ندهد یا سایت باز نشود، یا این که مخابرات به سایت های معتبر اطلاع دهد تا اجازه نفوذ به ID هایی که مربوط به کاربران سارق است، را ندهد.

هر یک از این موارد را حاکم اسلامی بر اساس قاعده «التعزیر بما یراه الحاکم» و با توجه به وضعیت کاربر سارق و کم و کیف جرم می تواند اعمال کند.

نتیجه

سرقت اینترنتی یکی از موضوعات مستحدثه ای است که فقها پیرامون حدی یا

تعزیری بودن آن، اختلاف نظر پیدا کرده اند. در این مقاله پس از بررسی ماهیت سرقت اینترنتی و تطبیق آن با سرقت حدی، این نتیجه به دست آمد که سرقت اینترنتی هم در تعریف و هم در شرایط با سرقت حدی مطابق است، به جز اخذ فیزیکی عین مسروقه که در سرقت حدی با دست و در جهان خارج است اما در سرقت اینترنتی عبارت است از کشف داده های دیگران و در اختیار خود قرار دادن آنها به واسطه الکترونها در فضای مجازی. به همین دلیل اجرای حد در سرقت مزبور با اشکالاتی روبروست که در مقاله بدان اشاره شد؛ از این رو حکم به تعزیر برای کاربر سارق به عنوان مجازات مناسب می تواند مطرح باشد.

شیوه تعزیر در سرقت اینترنتی با توجه به ماهیت و نوع سرقت و نحوه انجام آن باید به گونه ای باشد که اثرات لازم را در بازدارندگی و عدم تکرار جرم داشته باشد. موارد تعزیری که فقها در کتب فقهی شان آورده اند، شاید نتواند این هدف را تأمین کند، از این رو در مقاله، شیوه های تعزیری نو و جدیدی در ارتباط با سرقت اینترنتی به شمار آمد تا هم کاربر سارق علاوه بر تنبیه و تأدیب، نتواند مجدداً مرتکب آن شود و هم برای دیگران درس عبرتی باشد.

منابع

قرآن مجید.

آخوند خراسانی، ملا محمد کاظم، *حاشیه کتاب المکاسب*، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۴۱۶ ق.

ابن ادریس، ابومنصور محمد، *السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی*، چاپ در سلسله الینابیع الفقهیه، علی اصغر مروارید، بیروت، مؤسسه فقه الشیعه و الدار الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.

ابن براج، قاضی عبدالعزیز، *المهذب*، چاپ در سلسله الینابیع الفقهیه.

ابن قدامه، عبدالله بن احمد، *المعنی فی فقه الامام احمد بن حنبل*، بیروت، داراحیاء

- التراث العربی، بی تا.
- ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، بیروت، داراحیاء التراث العربی و مؤسسه التاريخ العربی، ۱۴۱۸ ق.
- ابوجیب، سعدی، *القاموس الفقہی*، دمشق، دارالفکر، ۱۴۰۸ ق.
- امام خمینی، روح الله الموسوی، *تحریر الوسیله*، تهران، مکتبه العلمیہ الاسلامیہ، بی تا.
- _____، *الرسائل*، قم، مؤسسه اسماعیلیان، چاپ سوم، ۱۴۱۰ ق.
- بجنوردی، سید میرزاحسن، *القواعد الفقہی*، قم، دارالکتب العلمیہ، ۱۳۸۹ ق.
- البهوتی الحنبلی، منصور بن یونس، *کشاف القناع عن متن الافناع*، بیروت، دارالکتب العلمیہ، ۱۴۱۸ ق.
- جزیری، عبدالرحمن، *الفقه علی المذاهب الاربعه*، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۶ ق.
- راغب اصفهانی، ابوالقاسم حسین بن محمد، *مفردات الفاظ قرآن*، تهران، المکتبه المرتضویہ، بی تا.
- زحیلی، وهبه، *الفقه الاسلامی و ادلته*، دمشق، دارالفکر، ۱۴۰۹ ق.
- شرتونی، سعید الخوری، *اقرب الموارد*، قم، کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، بی تا.
- شیرازی، ابواسحاق ابراهیم، *المهذب فی فقه الامام الشافعی*، چاپ دارالمصادر الفقہیہ، علی اصغر مروارید، بیروت، دارالتراث، ۱۴۲۱ ق.
- شهید ثانی، زین الدین الجبعی العاملی، *الروضه البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة*، بیروت، دارالعالم الاسلامی، بی تا.
- شیخ انصاری، مرتضی، *المکاسب*، بیروت، مؤسسه النعمان، ۱۴۱۰ ق.
- شیخ حرعاملی، محمدبن حسن، *وسائل الشیعة الی تحصیل مسایل الشریعة*، بیروت، دار احیاء التراث العربیة، ۱۴۰۳ ق.
- شیخ طوسی، ابو جعفر محمد، *المبسوط فی فقه الامامیہ*، تهران، المکتبه المرتضویہ، بی تا.

- صافی گلپایگانی، لطف الله، *التعزیر*، قم، مؤسسه نشر اسلامی، ۱۳۶۳.
- طباطبایی، سید علی، *ریاض المسائل فی بیان الاحکام بالدلائل*، بیروت، هیأت تألیف دارالهدی، ۱۴۱۲ ق.
- طبرسی، ابوعلی فضل بن الحسن، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، مکتبه العلمیه الاسلامیه، بی تا.
- علامه حلّی، حسن بن یوسف، *مختلف الشیعه فی احکام الشریعه*، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۱۷ ق.
- کاشانی (کاسانی)، علاء الدین ابوبکر، *بدائع الصنائع فی ترتیب الشرایع*، دارالمصادر الفقهیه.
- محقق اردبیلی، احمد، *مجمع الفائدة و البرهان*، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۱۶ ق.
- محقق حلّی، ابوالقاسم نجم الدین، *شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام*، تهران، انتشارات انقلاب، بی تا.
- لنگرودی، محمد جعفر جعفری، *حقوق اموال*، تهران، انتشارات مشعل آزادی، ۱۳۵۶.
- مأوی، *مجله قوه قضائیه*، شماره ۸، مورخه ۸۲/۶/۲۹.
- مشکینی، علی، *مصطلحات الفقه*، قم، نشر الهادی، ۱۴۱۹ ق.
- مکارم شیرازی، ناصر، *استفتائات جدید*، گردآوری: ابوالقاسم علیان نژادی، قم، انتشارات مدرسه الامام علی بن ابی طالب (ع)، ۱۳۸۴.
- موسوی اردبیلی، سید عبدالکریم، *فقه الحدود و التعزیرات*، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۱۳ ق.
- نجفی، محمد حسن، *جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.